

- П. Фейерабенд. – Благовещенск: БГК им. И. А. Бодуэна де Куртенэ, 1998. – 352 с.
4. Гайденко П. П. Научная рациональность и философский разум / П. П. Гайденко. – М.: Прогресс-Традиция, 2003. – 528 с.
  5. Ленин В. И. Материализм и эмпириокритицизм / В. И. Ленин // Полн. собр. соч.: 5-е изд. – М., 1976. – Т. 18. – 525 с.
  6. Конвергенция биологических, информационных, нано- и когнитивных технологий: вызов философии (материалы «круглого стола») // Вопр. философии. – 2012. – № 12. – С. 3–24.
  7. Стёпин В. С. Научная рациональность в техногенной культуре: типы и историческая эволюция / В. С. Стёпин // Вопр. философии. – 2012. – № 5. – С. 18–25.
  8. Стёпин В. С. Саморазвивающиеся системы и постнеклассическая рациональность / В. С. Стёпин // Вопр. философии. – 2003. – № 8. – С. 5–17.
  9. Малинецкий Г. Г. Синергетика. Король умер. Да здравствует король! / Г. Г. Малинецкий // Синергетика. Труды семинара. Вып. 1, – М.: Издат-во Москов. университета, 1998. – С. 52–69.
  10. Самченко В. Н. Исторические типы науки / В. Н. Самченко // Философия науки. – 2000. – № (8). – С. 26–33.
  11. Самченко В. Н. Этапы эволюции науки / В. Н. Самченко // Доклады АН высшей школы России. – 2004. – № 1–2. – С. 96–105.
  12. Самченко В. Н. Эволюция науки: новый взгляд / В. Н. Самченко // Вестник Красноярского государственного аграрного университета. – 2009. – Вып. 6. С. 158–165.

Самченко В. М. Типи раціональності і прогрес науки.

Поширена зараз в російській літературі концепція типів наукової раціональності (В. С. Стёпин та ін.) внутрішньо суперечлива, містить морально сумнівні моменти і характеризує еволюцію знання неповно й неточно. Пропонований підхід долає ці недоліки. Додається таблиця історичних типів пізнання і техніки.

Ключові слова: типи раціональності, тип освоюваних пізнанням явищ, наукова революція, лідер науки, ідейний вигляд науки.

Samchenko V. Types of rationality and progress in science.

V.S. Stepin's allocation of three types of scientific rationality became almost conventional in the modern Russian philosophy. But it is internally inconsistent, contains the doubtful moral moments and characterizes evolution of knowledge incomplete and inexact. The offered approach overcomes these lacks.

According to V.S. Stepin's concept, in development of a science, ostensibly accrue elements of subjectivity. The modern postnonclassical science, and its leader – synergetic, ostensibly study complex self-develops systems. – In our opinion, the idea of increase of subjectivity is antiscientific. This expresses totalitarian tradition of the Russian public consciousness. The synergetic studies systems with complex behavior. They can be very simple on structure, but possess a positive feedback

In the consent with spontaneous tradition, Stepin recognizes a uniform classical stage of development of a science with XVII till XIX centuries, ostensibly at leadership of classical mechanics. For the sake of it Stepin denies global transition of a science in XIX century from mechanistic ideology to evolution. The author of this clause enters a preclassical stage of development of a science (XVII–XVIII centuries), when the classical mechanics dominates actually, and not just as a vestige. XIX and the beginnings of XXI centuries it considers as the actual leader of a science – thermodynamics, accordingly – equilibrium and nonequilibrium thermodynamics (synergetic).

The author connects a dominating scientific paradigm of an epoch with *type of the phenomena* mastered by knowledge at the given step of its development. The list of such types includes: 1) knowledge of properties; 2) studying of functioning; 3) knowledge of evolution except for becoming; 4) research of becoming; 5) knowledge of self-organizing, and development as a whole. The table of historical types of knowledge and technique is applied.

Keywords: types of rationality, type of the phenomena mastered by knowledge, scientific revolution, the leader of a science, ideological shape of a science.

Надійшла до редколегії 28.02.2013 р.

УДК 316. 324. 8:140. 8

В. М. Скиртач

Донбаський державний педагогічний університет

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО: ПРОБЛЕМА КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ОБґРУНТУВАННЯ

Досліджені концептуальні основи становлення інформаційного суспільства, які включають визначення соціально-культурних умов, що уможливають становлення інформаційного способу буття економіки і широке залучення інформаційно – комунікаційних технологій. Показано, що до таких умов належить онтологічне та морально-етичне підґрунтя нової економіки, що й робить доречним її функціонування як інформаційно-комунікативної парадигми. Доведено, що для ефективного функціонування інформаційного суспільства необхідна зміна смислового горизонту та нова трудова етика, яка потребує принципово інших рис характеру та способів поведінки людини, ніж попередні епохи. Евристичний потенціал використання мережевої метафори дозволяє розвивати полісуб'єктну теорію інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформаційне суспільство, мережеве суспільство, інформація, інформаційно – комунікаційні технології, онтологія

Сучасне цивілізоване суспільство переживає процес поступового переходу від індустріального до інформаційного стану, протягом якого змінюються ціннісні орієнтири

та механізми взаємодії суб'єктів суспільства.

Оскільки нове суспільство перебуває в стадії становлення, то й конкретні процеси, що його формують, мають певну змістовну і векторну невизначеність. Дослідження їх представляє величезний інтерес для науки, тим більше що, якщо раніше акценти ставилися на характеристики соціального буття, то в сучасній соціальній філософії все більш актуальними стають дослідження соціального становлення. Особливі властивості соціальності починають виражатися вже не стільки в повторюваних характеристиках суспільного буття, скільки в розходженнях мінливих соціальних процесів. Суперечки з приводу оцінки ролі і місця інформації в суспільстві на початку XXI століття пов'язані з появою перших емпіричних наукових досліджень в різних країнах, які показали, що далеко не всі очікувані позитивні наслідки бурхливого розвитку інформації на суспільство відбулися, а численні наслідки виявилися досить суперечливими з точки зору їх оцінки сучасними дослідниками.

Ці та інші події ініціювали роздуми наукового співтовариства про те, чи здатні технологічні зміни в інформаційній сфері вплинути на соціальні відносини і взаємодії. Головним вододілом у поглядах соціальних філософів, соціологів, політологів стали критерії переходу суспільства у новий стан. Той факт, що інформації в суспільстві стало значно більше ніхто не оспорує, але виникає питання про те, чи стало це причиною якісної зміни соціуму як такого. За останні роки в області інформаційних технологій відбувся якісний стрибок, який в максимальній мірі проявився в процесі формування і функціонування Інтернету. Становлення інформаційного суспільства веде до модифікації світогляду, інформаційної культури, ідентичності особистості XXI століття. Тобто не викликає сумнів зміна особистості. Але чи змінюється якісно суспільство? Суспільство другої половини XX століття і сучасне суспільство є різними стадіями одного суспільства або це різні типи суспільств? Знову-таки виникає питання: постіндустріальне, інформаційне та мережеве суспільство є одним і тим же суспільством, або це різні стани, або різні етапи того ж самого суспільства?

Запропонована стаття і є спробою відповіді на ці питання. Метою даної статті є соціально-філософський аналіз інформаційного суспільства, який дозволяє більш об'єктивно і точно визначити його статус, розглянути основні тенденції його концептуального обґрунтування. Оскільки сучасна Україна активно включається в загальносвітовий інформаційний простір за допомогою освоєння і розвитку нових інформаційних технологій, необхідно вивчення наслідків і перспектив їх розвитку та поширення нашої країні.

Різні аспекти інформаційного суспільства, що стає, досліджувалися філософами, соціологами, економістами, психологами. Так, значний внесок у поняття інформації свого часу внесли К. Шеннон, Н. Вінер, У. Ешбі та ряд інших дослідників. Поняття інформаційного суспільства все частіше фігурує в роботах філософів і соціологів, присвячених постіндустріальній епосі. Поняття «інформаційне суспільство» було запропоновано на початку 70-х років минулого сторіччя Ю. Хаяші, професором Токійського технологічного університету [8, с. 139]. Вчений мав на увазі таке суспільство, в якому більшість працюючих зайнято виробництвом, зберіганням, переробкою і використанням інформації. Е. Тоффлер активно використовував поняття інформаційного суспільства, при цьому чітко не визначаючи його. Продуктивне застосування поняттю інформаційне суспільство знайшли такі автори, як Д. Белл, М. Кастельс, Е. Кінг, І. Масуда, Т. Меррілл, Л. Робертс, К. Робінсон і ряд інших представників постструктуралізму, неоінституціоналізму і комунікативістики. Дослідженням того чи іншого аспекту інформаційного суспільства займалися такі автори, як П. Бурдьє, Ж. Н. Капферер, С. М. Катліп, Ю. Марлоу, Е. Ноель-Нойман, Ш. Харрісон та ін. З вітчизняних авторів в теорію інформаційного суспільства зробили значний внесок такі автори, як В. В. Лях, О. В. Маруховський тощо.

Проаналізуємо існуючі в даний час визначення терміна «інформаційне суспільство». У короткому словнику з соціології дається таке визначення: «Інформаційне суспільство» – поняття модернізаційної парадигми філософії історії та соціальних дисциплін, згідно якому будь-яке суспільство проходить три стадії розвитку: 1) аграрну (доіндустріальну), 2) сучасну (індустріальну), 3) постсучасну (інформаційну), де інформаційне суспільство розглядається як якісно новий період в розвитку цивілізації [5, с. 57]. В словнику з соціології та політології інформаційне суспільство розуміється як «одне з найменувань постіндустріального суспільства, що характеризується різкою зміною і підвищенням ролі і значення інформаційних технологій» [6, с. 93]. Всесвітня філософська енциклопедія представляє наступну інтерпретацію терміну: інформаційне суспільство – поняття, яке фактично замінило в кінці 20 століття термін постіндустріальне суспільство.

Інформаційне суспільство розвивається в якості концепції нового соціального порядку, в застосуванні до соціальної структури, на думку Янга і Гоулднера, означає виникнення нового класу. В теорії «Глобального села» Маклюєна підкреслюється те, що «виробництво інформації та комунікація стають централізованими процесами» [1, с. 42]. Культурологічний енциклопедичний словник представляє інформаційне суспільство як «суспільство, в якому інформація і рівень її використання кардинальним чином впливає на економічний розвиток та соціокультурні зміни в суспільстві: в економічній сфері – інформація перетворюється на товар, вона стає головним чинником зміни якості життя» [7, с. 180]. Сучасні вчені по-різному вирішують питання про місце інформаційного суспільства в історичному розвитку людства. Одні дослідники розглядали інформаційне суспільство як синонім постіндустріального суспільства, інші вважають, що інформаційне суспільство – це лише один з різновидів постіндустріального суспільства, треті вбачають в інформаційному суспільстві один з етапів розвитку постіндустріального суспільства, четверті – виводять інформаційне суспільство за рамки постіндустріального суспільства, представляючи його як новий етап суспільного прогресу, що йде на зміну постіндустріальному суспільству. Недостатність соціально-філософського аналізу інформаційного суспільства призводить до обмеженого розуміння сутності даного явища, як в змістовному, так і в соціально-історичному плані, що проявляється в надмірній технократичній підходів до вивчення ролі і місця інформації в соціумі.

Багато дослідників сходяться на тому, що сучасне суспільство є швидко мінливим суспільством, яке у всі більшою мірою набуває рис інформаційного. На наш погляд, насамперед, необхідно зрозуміти, що таке інформаційне суспільство, ґрунтуючись не на певних інтуїціях, а сутнісним чином. Соціально-філософське дослідження інформаційного суспільства та основних тенденцій його розвитку шляхом послідовного вивчення соціальних аспектів основних складових цього поняття дозволяє стверджувати, що інформаційне суспільство – це, перш за все, соціально-філософська концепція, яка розглядає в якості домінанти суспільного розвитку виробництво і використання інформації. Як і будь-яка концепція, концепція інформаційного суспільства засновується на реальних тенденції розвитку соціуму.

Порівняльний аналіз основних робіт українських та зарубіжних авторів свідчить про те, що не всі питання заявленої теми отримали адекватний розгляд у науковій літературі. Сьогодні можна виділити ряд суттєвих прогалин у дослідженні інформаційного суспільства, характерних як для вітчизняної, так і для зарубіжної науки. Тому, на наш погляд, варто звернутися до проблеми дослідження основних тенденцій становлення інформаційного суспільства, поступового придбання ним рис, які дозволяють розглядати його як інформаційне. На відміну від концепції постіндустріалізму, що мала солідну теоретичну основу і універсалістську орієнтацію, концепція інформаційного суспільства в своєму первісному варіанті розроблялася, насамперед, для вирішення завдань соціально-економічного розвитку Японії. (Відзначимо той факт, що найчастіше інформаційне суспільство визначалося тавтологічно, як суспільство, у якому домінує інформація.).

Розглянемо тенденції, які зумовили дослідження суспільства як інформаційного. На етапі зародження інформаційне суспільство пов'язується з науково-технічною революцією як причиною його виникнення. Завдяки науково-технічній революції середини ХХ століття, вдалося створити такі технології, які дозволили поширювати інформацію одночасно на великі відстані і для великих груп населення. У зв'язку з цим змінилася роль і значення інформації в розвитку суспільства та її вплив на суспільну свідомість. Підвищення ролі розумової праці призвело до появи серед учених утопічних проєктів, в якому майбутнє суспільство, об'єднане глобальними телекомунікаціями, управлялося за допомогою комп'ютерної техніки. Разом із позитивними змінами на даній стадії з'явилися негативні тенденції, так, наприклад, виник розрив у використанні інформаційно-комунікаційних технологій, який зумовив глибоку прірву між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, відбувся відхід від традиційних людських зв'язків, наприклад, розпад нуклеарної сім'ї, наростання індивідуалізму; відбулося вивільнення малокваліфікованих працівників, зайнятих в індустріальному виробництві, і їх перехід в розряд безробітних тощо.

Наслідком цих негативних змін стала втрата стабільності суспільства, його динамічна нерівновага під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів середовища.

Поступово інформаційно-комунікаційні засоби зв'язку дозволяють зв'язати політичні, фінансові, виробничі центри каналами комунікацій з можливістю обміну інформацією в реальному часі. Швидкість комунікацій, їх доступність дає можливість самому широкому колу осіб створювати, зберігати і поширювати інформаційні продукти, які стають провідним продуктом діяльності і головним ресурсом розвитку суспільного виробництва.

У сприйнятті індивіда сам продукт замінюється певним інформаційним утворенням, симуляком. Це призводить до того, що суспільство, в термінології З. Баумана, стає більш гнучким, «текучим». У такому стані колишні ієрархічні форми взаємодії стають все менш ефективними і вимагають все більшу кількість ресурсів для адаптації людини і суспільства до постійно мінливих умов існування. Це стає передумовою для майбутньої заміни ієрархічних форм мережевими формами взаємодії. Для цієї стадії характерно впровадження таких технологій, як глобальна комп'ютерна комунікаційна мережа, система мобільного міжособистісного зв'язку, а також постійне вдосконалення інших технологій для створення, переносу, тиражування і зберігання інформації. Множинність комунікацій призводить до переходу частини міжособистісних взаємодій у віртуальний простір і розширенню можливостей віртуальної комунікації, в порівнянні з реальною. На сучасному етапі розвитку суспільства відбуваються видимі, якісні зміни соціального простору, викликані зростанням обсягів переданої інформації, швидкістю і кількістю джерел інформації. Ставлення до інформації як до провідного ресурсу інформаційного суспільства, кардинально змінює соціальну структуру і веде до появи нових соціальних груп і відносин між ними. Так, слідом за Гр. Бейтсоном і Н. Луманом, будемо вважати, що поняття інформації виражає здатність розрізнення соціальним суб'єктом нових властивостей певних явищ або процесів, що змінює подальшу діяльність. У процесі переходу до інформаційної фази розвитку суспільства формуються нові відносини з приводу інформації. Традиційна філософська характеристика відносин з приводу інформації зводила їх, перш за все, до суб'єкт-об'єктних відносин. Подібне трактування інформаційних відносин характерно для такого рівня розвитку суспільства, в якому переважало матеріальне виробництво. На цьому етапі основна увага приділялася інформації про природну і технічну реальності.

У постіндустріальному суспільстві, яке характеризується домінуванням сфери послуг, тобто невиробничої сфери, відносини з приводу інформації зводяться, насамперед, до суб'єкт-суб'єктних відносин. На цьому етапі інформаційна реальність стає все більш важливою для соціальної реальності. В інформаційному ж суспільстві, яке характеризується переважанням виробництва інформації, постнекласична філософія виявляє домінування полісуб'єктних (мережевих) відносин.

На наш погляд, дослідники інформаційного суспільства обґрунтовують його характеристику у залежності від певного етапу існування, розглядаючи різні його аспекти та вкладаючи різний зміст у такі поняття, як «інформація», «мережа», «технологія». Вони по-різному розуміють як природу суспільства, так і його детермінанти. Так, спочатку ряд авторів вважали, що суспільство стає інформаційним, коли в загальному числі працюючих переважають особи, зайняті в нематеріальному виробництві, як варіант, деякі дослідники розглядають в якості визначальних тенденцій знаходження інформаційних ресурсів у власності вищих класів.; потім у якості головних тенденцій для становлення інформаційного суспільства стали розглядатися інформаційно-комунікаційних технології та можливості доступу до них широких верств населення. Відповідно до цього, можна виділити три підходи визначення сутності інформаційного суспільства Згідно з першим підходом, суттєвою є економічна складова інформаційного (нематеріального) сектора економіки. Другий підхід ґрунтується на теорії «інформаційного вибуху», згідно якій, кількість інформації, доступної суспільству, збільшується, що приводить до якісної зміни суспільства. У третьому підході головною характеристикою інформаційного суспільства є поширення інформаційно-комунікаційних технологій. Так чи інакше, у якості основною складовою інформаційного суспільства розглядалась інформаційно-технологічна складова. На наш погляд, цього недостатньо. Доцільним буде не тільки поєднання вищевикладених підходів у визначення інформаційного суспільства, а й визначення соціально-культурних умов, які уможливають становлення інформаційного способу буття економіки і широке залучення інформаційно – комунікаційних технологій. До таких умов належить онтологічне та морально-етичне підґрунтя нової економіки, що й уможливує її функціонування як інформаційно-комунікативної парадигми. Тобто, для ефективного функціонування інформаційного суспільства необхідна зміна смислового горизонту та нова трудова етика, яка потребує принципово інші риси характеру та способи поведінки людини, ніж у попередніх епохах. Причому суттєвою специфікацією цієї соціальної форми, є домінування полісуб'єктних (мережевих) відносин. Евристичний потенціал використання мережевої метафори дозволяє розвивати полісуб'єктну теорію інформаційного суспільства, яка передбачає процес розпаду ієрархічних структур і створення нових, заснованих на мережевому принципі. При цьому колишні міжособистісні взаємодії, контакти, комунікації індивідів доповнюються груповими взаємодіями в рамках мережових спільнот. мережевий характер взаємодії

проникає в соціальні відносини всіх рівнів – від міждержавних до побутових.

Нова парадигма інформаційного суспільства, за М. Кастельсом, визначається тим, що в ньому використовуються «технології для впливу на інформацію, а не просто інформація, призначена для впливу на технологію, як було у випадку попередніх технологічних революцій ...» [2, с. 76]. Мережева логіка, згідно Кастельсу, визначає розвиток «будь-якої системи або сукупності відносин, що використовує ці нові інформаційні технології ... морфологія мережі добре пристосована до зростаючої складності взаємодій і до непередбачуваних моделям розвитку» [2, с. 77]. З мережевим принципом також пов'язана мінливість інформаційного суспільства. Навіть незмінні елементи соціальних систем, при реконфігурації за зміненою матрицею, породжують абсолютно нові системи з новими синергетичними ефектами. В. В. Лях звертає увагу на наступний аспект: «виходячи з передумови, що відбувається перехід від індустріального суспільства до якоїсь нової його фази, автори концепцій інформаційного суспільства вказують на необхідність вжити відповідних заходів, щоб адекватно зреагувати на нову соціокультурну ситуацію, яка не лише руйнує попередній усталений порядок, ставить підвищені вимоги до працівника інформаційного типу економіки, збільшує ризики щодо невідповідності працівників новим економічними умовам, а й вимагає створення інноваційного культурного середовища» [4, с. 56].

Таким чином, концептуальний аналіз інформаційного суспільства передбачає не тільки з'ясування суттєвих його характеристик, що безумовно є важливим, особливо, за умов, коли суспільство переживає процес становлення, але й виявлення умов можливості даного суспільства, які неявним чином присутні у смисловому горизонті.

Бібліографічні посилання:

1. Всемирная энциклопедия. Философия / главн. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов.- М. : Харвест, Современный литератор, 2001. – С. 42.
2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс.- М. : ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
3. Кастельс М. Интернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства/ М. Кастельс. – К. : Ваклер, 2007. – 304 с.
4. Лях В. В. Цінності «соціальної етики» і становлення «духу інформаційного суспільства» / В. В. Лях // Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки. / Гол. ред. В. С. Пазенок.- К. : КУТЕП, 2010. – Випуск 8 – С. 36 – 57
5. Социология: Энциклопедия. //Упоряд. А. А. Грицанов, В. Л. Абушенко.- Мн. : Книжный дом, 2003. – 1312с.
6. Тадевосян Е. В. Словарь-справочник по социологии и политологии / Е. В. Тадевосян.- М. : Знание, 1996. – С. 93.
7. Хоруженко К. М. Культура. Энциклопедический словарь / К. М. Хоруженко.- Ростов- на-Дону: Феникс, 1997. – С. 180.
8. Hayashi Yujiro. Johoka shakai: Hado na shakai kara sofuto na shakai [Текст] / Н. Yujiro.- Tokio. : Feo, 1969.- 189 p.

Скиртач В. М. Информационное общество: проблема концептуального обоснования.

Исследованы концептуальные основы становления информационного общества, которые включают определение социально-культурных условий, которые делают возможным становления информационного способа бытия экономики и широкое привлечение информационно-коммуникационных технологий. Показано, что к таким условиям относятся онтологические и морально-этические основы новой экономики, что и делает возможным ее функционирование как информационно-коммуникативной парадигмы. Доказано, что для эффективного функционирования информационного общества необходимо изменение смыслового горизонта и новая трудовая этика, которая требует принципиально иных черт характера и способов поведения человека, чем предыдущие эпохи. Эвристический потенциал использования сетевой метафоры позволяет развивать полисубъектную теорию информационного общества.

Ключевые слова: информационное общество, сетевое общество, информация, информационно – коммуникационные технологии, онтология.

Skirtach V. Information society: a problem of the conceptual support.

The conceptual basis of the formation of the information society is investigated, which includes the notion of the sociocultural conditions that make possible the establishment of the information way of the being of the economy and wide involvement of the information-communication technologies. It is shown, that ontological and moral-ethical basis of the new economy is one of these conditions, which makes its functioning as information-communication paradigm pointful. It is also proved, that for the effective functioning of the information society the change of the sense horizon and new labour ethic is needed, which requires totally different features of character and ways of the man's behaviour than in previous epochs. Moreover, the substantial specification of this social form is domination of the half-subjective relationships. Heuristic potential of the usage of the metaphor system enables to develop the half-subjective theory of the information society, which includes the process of the disintegration of the hierarchical structures and creation of the new ones, that are based on the network principal. Herewith interpersonal interactions, contacts, communications of the individuals are added with the group's interactions within the borders of the network communities. Assuming that information shows the ability of distinguishing of new characteristics of certain occurrences

or processes by the social subject, it is stipulated that new relationships about information are formed while transforming into information stage of the society's development. The network character of the interaction penetrates in the social relationships of all levels – from intergovernmental to everyday. The socio-philosophical investigation of the information society and main tendencies of its development by evolutionary research of the social aspects of the main parties of this notion lets affirm that information society is a socio-philosophical concept, which observes production and information using as the dominant of the community's development.

It is shown, that socio-philosophical analysis of the information society foresees not only clarification of its essential characteristics but also condition's detection of the certain community ability, which are implicitly existent in the sense horizon. In this case it is necessary to illuminate not only economic multiplier of the information-communication but also ontological and moral-ethical components.

Keywords: information society, the network society, information, information – communication technology, ontology.

Надійшла до редколегії 28.02.2013 р.

УДК 1 (091); 141. 32

Д. Ю. Снітько

*Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені
академіка В. Лазаряна*

ДІЯЛЬНІСТЬ ТА БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ В ФІЛОСОФІЇ М. ГАЙДЕГГЕРА

Аналізується опозиція діяльності й бездіяльності людини на предметі філософії М. Гайдеггера. Особливу увагу приділено переосмисленню німецьким мислителем самих понять «діяльність» і «бездіяльність» та співвідношення даних феноменів. Крім того, автор статті звертається до аналізу сутності та основних чинників людської бездіяльності в екзистенційному вимірі.

Ключові слова: присутність, екзистенція, діяльність, бездіяльність, «власний» і «невласний» способи існування, буття.

Пасивність особистості, споживацтво, індиферентність, інертність, лінь та апатія набувають масового характеру в сучасному українському суспільстві, що становить небезпеку не лише для суспільства в цілому, але і для окремої людини, оскільки згадані феномени несуть в собі деструктивні моменти. Вивченню феномену бездіяльності людини як її екзистенціалу приділяється мало уваги, тому дослідження сутності й чинників феномену бездіяльності, його екзистенційних аспектів та співвідношення із діяльністю людини постає в якості актуального завдання для сучасного філософського знання.

В даній статті бездіяльність людини досліджується через її відношення до діяльності на предметі філософії Мартіна Гайдеггера. Творчості німецького мислителя присвячена велика кількість досліджень, серед яких можна виділити роботи таких авторів як А. С. Богомолів, В. В. Бібіхін, П. П. Гайденко, І. С. Нарський, Г. М. Тавризян, В. А. Подорога та інших, що висвітлювали антропологічний аспект філософії німецького мислителя. Серед сучасних вітчизняних дослідників, які зачіпають антропологічну проблематику в контексті філософії М. Гайдеггера, слід зазначити В. А. Колоярцева, А. М. Малівського, Б. М. Поліщука, С. Шевченка. Проте, в роботах згаданих дослідників майже повністю відсутній аналіз антропології М. Гайдеггера в контексті проблеми співвідношення діяльності та бездіяльності людини.

Загалом тема співвідношення діяльності і бездіяльності людини поставала в якості предмету дослідження як у закордонних авторів (Г. Арендт, Е. Фрома, Г. Марселя, П. Шульца, Л. Свендсена, П. Козловські, А. Турена тощо) так і в роботах авторів пострадянського простору (роботи А. І. Бойка, Г. В. Воронової, А. П. Мальцевої, С. А. Нікольського та ін.). Проте, недоліком попередніх досліджень є те, що феномен бездіяльності людини розглядався або побічно або поза екзистенційним контекстом.

Метою даної статті є аналіз розуміння М. Гайдеггером сутності і співвідношення діяльності й бездіяльності людини в екзистенційному вимірі. Для реалізації мети необхідно виконати наступні завдання: 1) проаналізувати зміст самих понять «діяльність» і «бездіяльність» в контексті філософії М. Гайдеггера; 2) звернути особливу увагу на феномен бездіяльності людини в його екзистенційних аспектах; 3) виокремити екзистенційні причини й чинники людської бездіяльності.

Мартіном Гайдеггером було здійснено переосмислення класичної опозиції діяльності й бездіяльності, що традиційно розумілась як протиставлення практичної та теоретичної (споглядальної) активності людини. Німецький філософ був незадоволений подібним тлумаченням, оскільки як практичне, так і теоретичне ставлення до світу передбачає суб'єкт-об'єктне протистояння. Останнє суперечить уявленню філософа про людину як присутність (Dasein), тобто, як буття-в-світі [2, с. 176,300]. Зважаючи на вихідну цілість присутності як буття-в-світі, розрізнення та протиставлення практичної і теоретичної діяльності здається штучним та невідповідним до самого феномену присутності, адже у випадку і практичної, і споглядальної діяльності мова однаково йде про власне буття